

DANIEL KLIMKIEWICZ

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Wydział Prawa Kanonicznego
<https://orcid.org/0000-0002-4689-5984>

**Zmiana regulacji
w kwestii możliwości udzielania sakramentów
pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych
chrześcijanom niekatolikom
w świetle prawodawstwa Kościoła rzymskokatolickiego**

**Change in the Regulations Regarding the Possibility of Administering
the Sacraments of Penance, the Eucharist and the Anointing of the Sick
to non-Catholic Christians
in the Light of the Legislation of the Roman Catholic Church**

Abstract

The article presents the issue of changing the regulation regarding the possibility of administering the sacraments of Penance, the Eucharist and the Anointing of the Sick to non-Catholic Christians. The regulation currently in force – codified in can. 844, §§ 3–5 CIC – is the result of modifications that took place in the legislation of the Roman Catholic Church. Importantly, the norms contained in this canon constitute a “milestone” in the ecumenical dialogue between the Catholic Church and the Ecclesial Churches and Communities separated from the Roman Holy See.

Keywords: sacraments, acatholic Christians, ministers of the sacraments, legislation of the Roman Catholic Church, ecumenical standards.

Abstrakt

Artykuł przedstawia zagadnienie zmiany regulacji dotyczącej możliwości udzielania sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych chrześcijanom niekatolikom. Regulacja bowiem aktualnie obowiązująca – skodyfikowana w kan. 844, §§ 3–5 KPK – jest efektem modyfikacji, jakie zachodziły w prawodawstwie Kościoła rzymskokatolickiego. Co ważne, normy zawarte w niniejszym kanonie stanowią „milowy krok” w dialogu ekumenicznym między Kościołem katolickim a Kościołami i wspólnotami eklezjalnymi odłączonymi od rzymskiej Stolicy Apostolskiej.

Słowa kluczowe: sakramenty, chrześcijanie akatolicy, szafarz sakramentów, prawodawstwo Kościoła rzymskokatolickiego, normy ekumeniczne.

Kościół katolicki aż do Soboru Watykańskiego II (1962–1965) wszystkich chrześcijan należących do wspólnot chrześcijańskich niekatolickich uważał za heretyków bądź schizmatyków i wykluczył ich całkowicie ze wspólnoty sakramentalnej. Pogląd ten wyrażał *Codex Iuris Canonici* (dalej: CIC)¹ z 1917 r. w kan. 731, § 2. Pod wpływem reformy soborowej zezwolono szafarzom katolickim udzielania „braciom odłączonym” sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych. Stanowisko to zostało skodyfikowane w kan. 844, §§ 3–5 obowiązującego obecnie Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r. (dalej KPK)². Przedmiotem zatem tego opracowania będzie prezentacja zmiany niniejszej regulacji w prawodawstwie Kościoła rzymskokatolickiego.

1. Zakres normy zawartej w kan. 731, § 2 CIC

Prawo przedkodeksowe Kościoła katolickiego nie zezwalało na udzielanie sakramentów świętych, nawet warunkowo chrześcijanom niekatolikom, żyjącym czy to w zwyczajnych warunkach, czy w zagrożonych niebezpieczeństwem śmierci³. *Ratio legis* tego ograniczenia prawnego wynikało z generalnego założenia, iż ci, którzy z jakichkolwiek powodów odłączali się od budowania wspólnoty, tracili możliwość współudziału w czynnościach świętych⁴. Niniejszy zakaz został potwierdzony w Kodeksie prawa kanonicznego z 1917 r., w którym prawodawca w kan. 731, § 2 postanowił, iż: „Nie wolno udzielać Sakramentów Kościoła heretykom lub schizmatykom, błędzącym nawet w dobrej wierze i proszącym o nie, jeżeli najpierw nie odrzucą błędów i nie pojednąą się z Kościołem”⁵.

Akty prawne wydane po promulgacji Kodeksu pio-benedyktyńskiego również nie były mniej rygorystyczne niż przepis kan. 731, § 2 CIC. 1 listopada 1941 r. Kongregacja Świętego Oficjum zabroniła udzielać sakramentów wszystkim błędzącym w wierze, a więc: apostatom, heretykom, schizmatykom, ateistom i materialistom nawet wówczas, gdyby bez własnej winy od urodzenia wzrasta-

¹ Benedictus PP. XV. 1917. „*Codex Iuris Canonici*”. *Acta Apostolicae Sedis* 9: 1–593.

² Ioannes Paulus PP. 1983. „*Codex Iuris Canonici*”. *Acta Apostolicae Sedis* 75: 1–317; przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski: 1984. *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.

³ Por. Marian Pastuszko. 1983. *Prawo o sakramentach świętych*. T. 1: *Normy ogólne i sakrament chrztu*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 14–18; Rony Coutinho. 2015. *A Study on „Communicatio in sacris” and its Application with a Special Reference to the Churches and Ecclesial Communities in India*. Bangalore: Institute of Oriental Canon Law, 36–47.

⁴ Por. Monika Gwóźdź. 2017. „Współdział wiernych katolików i protestantów w czynnościach świętych w świetle prawodawstwa Kościoła rzymskokatolickiego”. *Theologos* 1: 24.

⁵ Can. 731, § 2: *Vetitum est Sacramenta Ecclesiae ministrare haereticis aut schismaticis, etiam bona fide errantibus eaque penitentibus, nisi prius, erroribus reiectis, Ecclesiae reconciliati fuerint.*

li w odstępstwie od wyznania katolickiego, a groziłoby im niebezpieczeństwo śmierci⁶. Również ta sama dykasteria Kurii Rzymskiej 1 lipca 1949 r. zakazała przyjmowania sakramentów tym, którzy uznawali materialistyczną i antychrześcijańską ideologię komunistyczną⁷.

Z brzmienia przytoczonego kanonu *explicite* wynikało, iż warunkiem koniecznym do udzielenia sakramentów osobom nienależącym do Kościoła katolickiego było wyrzeczenie się błędów oraz pojednanie z Kościołem. Wedle ustawodawcy kodeksowego akty te musiały zostać zrealizowane na forum wewnętrznym i zewnętrznym. Pojednanie na forum wewnętrznym zastrzeżone było Stolicy Apostolskiej, a na forum zewnętrznym możliwe było do dokonania wobec ordynariusza miejsca lub jego delegata oraz co najmniej dwóch świadków⁸.

Warto zauważyć, iż pomimo wówczas obowiązującej doktryny Kościoła katolickiego, zdaniem wielu ówczesnych wybitnych komentatorów, jak chociażby Matthaeusa Conte a Coronata czy Felixa Cappello, intencją prawodawcy nie było zobowiązanie do zachowywania regulacji kan. 731, § 2 CIC w warunkach nadzwyczajnych. Na podstawie rozważań przytoczonych autorów wydaje się bowiem, iż np. w sytuacji niebezpieczeństwa śmierci, kwalifikowanej jako wspomniane nadzwyczajne warunki, doktrynalnie dopuszczalne było udzielenie sakramentów niekatolikom z zachowaniem wymogu wykazania przez nich chęci nawrócenia⁹.

Niemniej jednak dopiero w okresie Soboru Watykańskiego II regulacja zawarta w kan. 731, § 2 CIC rozpoczęła sukcesywnie ulegać derogacji. Warto w tym miejscu nadmienić, iż z woli papieża Jana XXIII (1958–1963) zaczęto nie

⁶ Por. Franciszek Bączkiewicz, Józef Baron, Władysław Stawinoga. 1958. *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*. T. 2. Opole: Wydawnictwo Diecezjalne Świętego Krzyża, 7.

⁷ Por. Sacra Congregatio Sancti Officii. 1949. „*Decretum Schismatica «Actio catholica» in Cechoslovachia damnatur*”. *Acta Apostolicae Sedis* 41: 334: *Quaesitum est ab hac Suprema Sacra Congregatione: (...) 3. utrum christifideles, qui actus de quibus in nn. 1 et 2 scienter et libere posuerint, ad Sacramenta admitti nos sint (...) Ad 3. Negative, secundum ordinaria principia de Sacramentis de-negandis iis qui non sunt dispositi*.

⁸ Por. Can. 2314, § 1 CIC: *Omnes a christiana fide apostatae et omnes et singuli haeretici aut schismatici: 1° Incurrunt ipso facto excommunicationem (...). § 2. Absolutio ab excommunicatione de qua in § 1, in foro conscientiae impertienda, est speciali modo Sedi Apostolicae reservata. Si tamen delictum apostasiae, haeresis vel schismatis ad forum externum Ordinarii loci quovis modo deductum fuerit, etiam per voluntariam confessionem, idem Ordinarius, non vero Vicarius Generalis sine mandato speciali, respicientem, praevia abiuratione iuridice peracta aliisque servatis de iure servandis, sua auctoritate ordinaria in foro exteriori absolvere potest; ita vero absolutus, potest deinde a peccato absolvi a quolibet confessario in foro conscientiae. Abiuratio vero habetur iuridice peracta cum fit coram ipso Ordinario loci vel eius delegato et saltem*.

⁹ Por. Edward Górecki. 2000. Zagadnienie udzielania sakramentu pokuty chrześcijanom niekatolikom przez szafarzy katolickich w opiniach autorów po wydaniu Kodeksu Pio-benedyktyńskiego. W *Plenitudo legis dilectio. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr. hab. Bronisławowi W. Zubertowi z okazji 65. rocznicy urodzin*. Red. Antoni Dębiński, Elżbieta Szczot, 331–332. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

używać w Kościele katolickim określeń „heretycy” i „schizmatycy”, stosując zamiennie termin „bracia odłączeni”¹⁰. Można zatem pokusić się o stwierdzenie, iż stosowanie niniejszego określenia stało się jednym z impulsów dla ojców soborowych i ich kontynuatorów do dokonania ekumenicznych rozwiązań w kwestii możliwości udzielania sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych chrześcijanom niekatolikom¹¹.

2. Normy Soboru Watykańskiego II i dokumentów posoborowych

Jak zasygnalizowano, modyfikacja nazewnictwa zainicjowana przez papieża zmieniła spojrzenie na chrześcijan, którzy żyją w Kościołach i wspólnotach chrześcijańskich oddzielonych od Kościoła katolickiego. Dlatego w duchu tej przemiany ojcowie soborowi w przełomowym w dziejach Kościoła katolickiego Dekrecie o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* z 1964 r. najpierw stwierdzili, iż: „Tych jednak, którzy obecnie rodzą się w takich społecznościach i przepełnieni są wiarą w Chrystusową, nie można obarczać grzechem odłączenia, a Kościół katolicki otacza ich braterskim szacunkiem i miłością. (...) usprawiedliwieni z wiary są przez chrzest włączeni w Chrystusa i dlatego w sposób uzasadniony zdoła ich imię chrześcijańskie, a synowie Kościoła katolickiego słusznie uważają ich za braci w Panu”¹². Następnie w tym samym dokumencie naświetlili problem wspólnego dziedzictwa, jakie łączy wszystkie społeczności chrześcijańskie, co z kolei stwarza podstawę do uczestnictwa w świętych czynnościach sakramentalnych¹³.

Mając na uwadze kategorię wspomnianego „wspólnego dziedzictwa”, trzeba od razu zaznaczyć, że inaczej wygląda ona wedle norm soborowych w odniesieniu do Kościołów wschodnich, inaczej zaś w odniesieniu do pozostałych Kościołów i wspólnot chrześcijańskich. Wspomniany przez nas Dekret wyjaśnił w tejże kwestii: „Ponieważ zaś owe [wschodnie] Kościoły mimo odłączenia posiadają prawdziwe sakramenty, szczególnie zaś na mocy sukcesji apostoelskiej kapłaństwo i Eucharystię, dzięki którym wciąż są z nami złączone najściślejszym węzłem, to pewien współdziałal w czynnościach świętych, w odpowiednich okolicznościach i za zgodą władzy kościelnej, jest nie tylko możliwy, ale

¹⁰ Por. Leonard Górka. 1995. Od unionizmu do ekumenizmu. Ewolucja myśli ekumenicznej w Kościele katolickim. W *Kościół czy Kościół. Wybrane zagadnienia z ekumenizmu*. Red. Leonard Górka, Stanisław C. Napiórkowski, 62. Warszawa: Verbinum.

¹¹ Por. Marian Pastuszko. 2001. „Udzielanie sakramentów braciom oddzielenym (kan. 844, §§ 1–5 KPK 1983)”. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 34: 200.

¹² DE 3.

¹³ Por. Edward Szafrowski. 1979. *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej. Podręcznik dla duchowieństwa*. T. 2. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 8.

i wskazany¹⁴. Co więcej, Sobór Watykański II w Dekrecie o Kościołach katolickich wschodnich *Orientalium Ecclesiarum* z 21 listopada 1964 r. ściśle określił, złączając normę kan. 731 § 2 CIC 17, iż (...) można chrześcijanom wschodnim, którzy w dobrej wierze pozostają odłączeni od Kościoła katolickiego, udzielać sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych, jeśli z własnej woli o nie proszą i są do nich odpowiednio przygotowani¹⁵.

Zgodnie z zapowiedzią soboru szczegółowe normy postępowania w interesującej nas kwestii Stolica Apostolska określiła w wydanym przez Sekretariat Jedności Chrześcijan 14 maja 1967 r. *Dyrektorium ekumenicznym*¹⁶. Dokument ten ustalił wskazania i zalecenia zarówno wobec chrześcijan akatolickich obrządków wschodnich, jak i wobec wiernych protestanckich wspólnot eklezjalnych¹⁷.

Co do możliwości udzielenia sakramentów chrześcijanom wschodnich Kościołów odłączonych, *Dyrektorium* wydało następujące dyrektywy: po pierwsze, katolickie władze kościelne zostały zobowiązane przed wydaniem zezwolenia na współudział w sakramentach do uzgodnienia własnego stanowiska z kompetentnymi władzami Kościoła wschodniego; po drugie, poza wypadkiem konieczności dopuszczanie do sakramentów winno być uzasadnione słuszną przyczyną, tj. występującą przez dłuższy czas fizyczną lub moralną niemożliwością przyjęcia przez wiernego sakramentów we własnym Kościele; po trzecie, przy braku spowiednika własnego Kościoła wiernemu obrządku wschodniego wedle jego pragnienia należało udostępnić szafarza katolickiego. Zawsze jednak w takiej sytuacji powinno się wystrzegać podejrzeń o prozelityzm¹⁸.

Jak nadmieniono, *Dyrektorium* wydało również przepisy dotyczące szafowania sakramentami wobec tych wiernych wspólnot chrześcijańskich, z którymi katolicy nie mają wspólnej płaszczyzny eklezjalnej i sakramentalnej, jaka ich łączy z Kościołami wschodnimi¹⁹. Na podstawie niniejszych zasad doktrynalnych posoborowy dokument wyraził przekonanie, iż: „Sprawowanie sakramentów jest czynnością społeczności wykonywaną w samej społeczności, oznaczającą jej jedność w wierze, kulcie i życiu. Stąd tam, gdzie nie ma

¹⁴ DE 15. Por. Jerzy Tofiluk. 2016. „«Dekret o ekumenizmie» Soboru Watykańskiego II w spojrzeniu teologów prawosławnych”. *Łódzkie Studia Teologiczne* 25 (4): 71–80.

¹⁵ DKW 27.

¹⁶ Secretarius ad Christianorum Unitatem Fovendam. 1967. „Instructio «*Ad totam Ecclesiam*». Directorium ad ea quae a Concilio Vaticano Secundo de re oecumenica promulgata sunt exsequenda”. *Acta Apostolicae Sedis* 59: 574–592.

¹⁷ Por. Józef Rybczyk. 1969. „Directorium oecumenicum”. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 16 (5): 19–24.

¹⁸ Por. Secretarius ad Christianorum Unitatem Fovendam. 1967. „Instructio «*Ad totam Ecclesiam*»”, 587–588.

¹⁹ Por. Rybczyk. 1969. „Directorium oecumenicum”, 22.

jedności (wspólnoty) wiary co do sakramentów, jest zabronione uczestnictwo braci odłączonych z katolikami, zwłaszcza w sakramencie Eucharystii, pokuty i namaszczenia chorych. Ponieważ jednak sakramenty są tak znakami jedności, jak i źródłem udzielającym łaski, może Kościół na skutek wystarczających przyczyn zezwolić jakiemuś bratu odłączonemu na przystąpienie do sakramentów. Na to przystąpienie można zezwolić w niebezpieczeństwie śmierci lub w naglącej konieczności (w prześladowaniu, w więzieniu), gdy brat odłączony nie może udać się do ministra swojej wspólnoty i samorzutnie prosi kapłana katolickiego o sakramenty, byleby jednak wyraził wiarę co do tych sakramentów zgodną z wiarą Kościoła i był odpowiednio przygotowany. W innych wypadkach tego rodzaju naglącej konieczności decyzja należy do ordynariusza miejsca lub Konferencji Biskupiej²⁰.

Warto na marginesie wspomnieć, iż odnosząc się do tych przepisów, przewodniczący Sekretariatu do Spraw Jedności Chrześcijan kard. Augustin Bea wydał 5 października 1968 r. *Notę*, w której przypomniał warunki wymagane do tego, by anglikanin czy protestant mógł przyjąć Komunię eucharystyczną w Kościele katolickim²¹. Stwierdził on, że: „Nie wystarczy więc to, że chrześcijanin wymienionych wyznań będąc duchowo przysposobiony, prosi samorzutnie kapłana katolickiego o Komunię św., ale muszą się przede wszystkim urzeczywistnić dwa warunki: ma on wyznawać, gdy idzie o Eucharystię, tę samą wiarę co Kościół katolicki i musi być w takich okolicznościach, że nie może zwrócić się do duchownego własnego wyznania”²².

Dyspozycje soborowych dekretów *Unitatis redintegratio* i *Orientalium Ecclesiarum* oraz posoborowego *Dyrektorium ekumenicznego*²³ stały się inspiracją dla prawodawcy kościelnego, aby podczas redakcji obowiązującego Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r. precyzyjnie unormować kwestię możliwości udzielania sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych „braciom odłączonym”²⁴.

²⁰ Secretarius ad Christianorum Unitatem Fovendam. 1967. „Instructio «*Ad totam Ecclesiam*»”, 590.

²¹ Por. Stanisław Napierała. 1973. „Communicatio in sacris w posoborowych dokumentach Kościoła”. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 26 (5–6): 310.

²² Secretarius ad Christianorum Unitatem Fovendam. 1970. „Déclaration sur la position de l’Eglise Catholique en matière d’ Eucharistie commune entre chrétiens de diverses confessions”. *Acta Apostolicae Sedis* 62: 187.

²³ Sekretariat Jedności Chrześcijan opublikował w okresie odnowy soborowej jeszcze kilka instrukcji, w których określił szczególnie przypadki dopuszczania innych chrześcijan do przyjęcia Eucharystii w Kościele katolickim. Dokumenty te jednak miały charakter wybitnie pastoralny, a nie doktrynalny.

²⁴ Por. Piotr Hemperek. 1986. Sakramenty. Kanony wprowadzające (840–848). W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.* T. 3. Red. Piotr Hemperek, Wojciech Góralski, Franciszek Przytuła, Józef Bakalarz, 68. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

3. Normy zawarte w kan. 844, §§ 3–5 KPK

Kodeks promulgowany przez papieża Jana Pawła II (1978–2005) określił szczegółowo warunki i okoliczności, w których chrześcijanie akatolicy mogą zwracać się o sakramenty do szafarzy katolickich. Owe zasady, słusznie nazywane normami ekumenicznymi²⁵, zostały skodyfikowane w kan. 844, §§ 3–5 KPK. Warto zatem je zaprezentować i dokonać ich interpretacji na podstawie współczesnej kanonistyki.

3.1. Kościoły wschodnie (kan. 844, § 3 KPK)

Prawodawca kodeksowy w przepisie kan. 844, § 3 KPK postanowił, iż: „Szafarze katolicy godziwie udzielają sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych członkom Kościołów wschodnich niemających pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, gdy sami o nie proszą i są odpowiednio przygotowani. Odnosi się to także do członków innych Kościołów, które według oceny Stolicy Apostolskiej, gdy idzie o sakramenty, są w takiej samej sytuacji, co i wspomniane Kościoły wschodnie”²⁶.

Poprzez Kościoły wschodnie należy rozumieć Kościoły, które odłączyły się od Rzymu czy to na tle uroczystego zatwierdzenia orzeczeń dogmatycznych Soborów Efeckiego (431 r.) i Chalcedońskiego (451 r.), czy też w późniejszym okresie na skutek rozerwania wspólnoty między wschodnimi patriarchami a Stolicą Apostolską²⁷. Kościoły te znajdują się w szczególnych sytuacjach z punktu widzenia doktrynalnego i kanonicznego. Dlatego też zaleca się, aby w każdym przypadku upewnić się, czy zainteresowany „wierny wschodni”, pragnący przy-

²⁵ Józef Krzywda. 2011. Kan. 844 KPK. W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. 2/2. Red. Józef Krukowski, 30. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.

²⁶ Kan. 844, § 3 KPK.

²⁷ Por. Krzysztof Nitkiewicz. 2014. *Katolickie Kościoły Wschodnie. Kompendium prawa*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia, 11–12. Po Soborze Efeckim powstał Asyryjski Kościół Wschodu. Do grupy Starożytnych Kościołów Wschodnich (Kościoły przedchalcedońskie) należą Kościoły: Ormiański Apostolski, Koptyjski Ortodoksyjny, Etiopski Ortodoksyjny, Syryjski Powszechny Ortodoksyjny, Syromalankarski Ortodoksyjny i Erytrejski Ortodoksyjny. Do grupy Kościołów prawosławnych należy: Patriarchat Konstantynopola – przypada mu pierwsze miejsce wśród prawosławnych Kościołów (Ekumeniczny Patriarchat Prawosławny), Patriarchat Aleksandrii, Patriarchat Antiochii, Patriarchat Jerozolimy – zwany matką wszystkich Kościołów, Patriarchat Moskiewski (Rosyjski Kościół Prawosławny), Patriarchat Gruzji (Kościół gruziński), Patriarchat Serbii, Patriarchat Rumunii, Patriarchat Bułgarii, Arcybiskupstwo Cypru, Arcybiskupstwo Aten, Metropolia Polski (Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny), Arcybiskupstwo Albanii, Metropolia Czech i Słowacji – w 1992 r., w związku z podziałem Czechosłowacji na dwa odrębne państwa, powstały dwie metropolie prawosławne (Czech i Słowacji), pozostające jednak w jedności dzięki Zjednoczonemu Świętemu Synodowi, Metropolia Ameryki. Poza tym działają Kościoły niekanoniczne: Ukraiński Autokefaliczny Kościół Prawosławny na Wypchnięciu, Rosyjski Kościół poza Granicami Rosji, Kościół Macedonii, Patriarchat Ukrainy. Istnieją także Kościoły autonomiczne: Kościół Białorusi, Kościół Ukrainy, Kościół Synaju, Kościół Japonii, Kościół Krety i Kościół Finlandii.

jąc sakramenty od szafarza katolickiego, spełnia wymogi wiary określone przez Stolicę Apostolską²⁸.

Kontynuując, należy mieć na względzie, iż przepis kan. 844, § 3 KPK może być również aplikowany do innych chrześcijan, którzy według osądu władzy kościelnej są zrównani, przede wszystkim w odniesieniu do sakramentów Eucharystii i kapłaństwa, z niekatolickimi chrześcijanami wschodnimi²⁹. Należą do nich, wedle obowiązujących ustaleń, wierni Kościołów starokatolickich³⁰ i Katolickiego Kościoła Patriotycznego w Chinach³¹.

Zgodnie z dyspozycją § 3 szafarze katolicy mogą godziwie udzielać wyżej wymienionym wiernym sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych wówczas, gdy: po pierwsze, ich prośba będzie wolna i spontaniczna – oczywisty jest zakaz wszelakiego nacisku ze strony szafarza katolickiego; po drugie, proszący o te sakramenty będą odpowiednio przygotowani, tzn. wyznają wiarą katolicką w sakramenty, które mają przyjąć³².

W tym kontekście interesujące jest spostrzeżenie niemieckiego kanonisty Klaus Lüdicke. Stwierdził on, iż przyjęcie przez dziecko prawosławne Pierwszej Komunii św. w Kościele katolickim jest możliwe w przypadku spełnienia wymienionych warunków zawartych w przepisie kan. 844, § 3 KPK. Jednakże nie może ono być utożsamiane z jednoczesnym udzieleniem sakramentu bierzmowania, jak ma to miejsce w celebracji liturgicznej akatolickich Kościołów wschodnich³³.

3.2. Zachodnie Kościoły i wspólnoty kościelne niemające jedności z Rzymem (kan. 844, § 4 KPK)

Ustawodawca kościelny w zapisie normatywnym kan. 844, § 4 KPK odniósł się do wiernych chrześcijan nienależących do Kościołów wschodnich, którzy

²⁸ Por. Eloy Tejero. 2007. I sacramenti. Commentario al c. 844. W *Codice di diritto canonico e leggi complementari commentato*. Red. Juan I. Arrieta, 585. Roma: Coletti a San Pietro.

²⁹ Por. Leszek Adamowicz. 2001. *Zakres uprawnień spowiednika według prawa powszechnego Kościoła łacińskiego i prawa wspólnego katolickich Kościołów wschodnich*. Lublin: Wydawnictwo Polihymnia, 303–304.

³⁰ Por. William H. Woestman. 1992. *Sacraments Initiation, Penance, Anointing of the Sick. Commentary on Canons 840–1007*. Ottawa: Faculty of Canon Law Saint Paul University, 12.

³¹ Por. Benedykt XVI. 2007. *List ojca św. do Biskupów, kapłanów, do osób konsekrowanych oraz do wiernych świeckich Kościoła katolickiego w Chińskiej Republice Ludowej*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana, nr 5.

³² Por. komentarz do kan. 844 KPK. 2011. W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Red. Piotr Majer, 655. Kraków: Wolters Kluwer Polska.

³³ Por. Klaus Lüdicke. 1996. Interkonfessionelle Sakramentendisziplin: can. 844. W *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*. T. 4. Red. Klaus Lüdicke, nr 5. Essen: Ludgerus Verlag.

również mogą pod pewnymi warunkami korzystać z posługi sakramentalnej Kościoła katolickiego. Postanowił on w tej kwestii, iż: „Jeśli istnieje niebezpieczeństwo śmierci albo przynagła inna poważna konieczność, uznana przez biskupa diecezjalnego lub Konferencję Episkopatu, szafarze katolicycy mogą godziwie udzielać wymienionych sakramentów także pozostałym chrześcijanom, niemającym pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, którzy nie mogą się udać do szafarza swojej wspólnoty i sami o nie proszą, jeśli odnośnie do tych sakramentów wyrażają wiarę katolicką i do ich przyjęcia są odpowiednio przygotowani”³⁴.

Interpretując § 4 niniejszego kanonu, należy podkreślić, iż dotyczy on chrześcijan akatolików należących do wspólnot eklezjalnych, w których – poza sakramentem chrztu – pozostałe sakramenty nie są ważne według Kościoła katolickiego. Dlatego też ich uczestnictwo w czynnościach sakramentalnych zostało przez prawodawcę kodeksowego objęte bardziej rygorystycznymi dyrektywami³⁵. Dotyczy to przede wszystkim wiernych, którzy należą do wspólnot kościelnych odłączonych, powstałych na Zachodzie w następstwie zdarzeń określanych powszechnie nazwą Reformacji³⁶.

Zgodnie z aktualnie obowiązującą doktryną szafarze katolicycy wyżej wspomnianym wiernym mogą godziwie udzielać sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych wtedy – nawet bez zgody biskupa diecezjalnego lub bez względu na ustalenia wydane przez konferencję episkopatu danego państwa (regionu, kontynentu) – gdy proszący o nie spełnią jednocześnie następujące wymagania:

- a) znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci – niebezpieczeństwo śmierci to sytuacja, w której należy się poważnie spodziewać bliskiego zgonu danej osoby. Przyczyną tego stanu mogą być choroby, nieuchronne interwencje medyczne lub bezpośrednie zagrożenia wywołane skutkami wojny, a także groźne działania mające miejsce w przypadku katastrof komunikacyjnych. Na równi z kategorią „bezpośredniego zagrożenia życia” prawodawca dopuszcza kategorię „poważnej konieczności”, jeśli

³⁴ Kan. 844, § 4 KPK.

³⁵ Por. Tejero. 2007. I sacramenti. Commentario al c. 844, 585.

³⁶ Por. Protestantyzm. W *Encyklopedia PWN* (18.02.2021). <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/protestantyzm>: „Do protestantyzmu historycznego (z XVI w.) należą: luteranizm, kalwinizm, zwinglianizm (Ulrich Zwingli) i anglikanizm. Z tych wyznań, głównie z anglikanizmu, wyłoniły się następnie dalsze wspólnoty religijne: anabaptyści, mennonici, unitarianie (unitarianizm), kwakrzy, pietyści (pietyzm), baptyści, metodyści (metodyzm), adwentyści, purytanie, independenci i in. W XIX i XX w. pojawiły się, najpierw w USA, grupy na pograniczu chrześcijaństwa (mormoni, świadkowie Jehowy, łączenie chrześcijaństwa z religiami wschodnimi i afrykańskimi), a w XX w. liczne Kościoły ewangeliczne (np. Kościół Chrystusowy, ewangeliczni chrześcijanie) i zielonoświątkowe (zielonoświątkowcy), ponawiające właściwe początkom protestantyzmu hasło powrotu do Biblii i chrześcijaństwa”.

w ocenie biskupa diecezjalnego lub konferencji episkopatu zostanie za taką uznana³⁷;

- b) nie mogą udać się do szafarza własnej wspólnoty – wierni protestanckich wspólnot eklezjalnych muszą ocenić, w jakim stopniu ta okoliczność jest przewidziana jako przejściowa, nieokreślona lub trwała, w związku z koniecznością przyjęcia danego sakramentu. Niemożność moralna wymaga poważnych trudności proporcjonalnie do faktu przyjęcia sakramentu poza własną wspólnotą. Warunki, które powodują moralną niemożliwość, są bardzo zróżnicowane, np. odosobnienie czy niebezpieczeństwo. Jednakże zainteresowany nie może generować niniejszej sytuacji celowo, dla większego komfortu, ludzkiego szacunku lub roztropności ciała, ponieważ wierni jakiegokolwiek wyznania chrześcijańskiego muszą być gotowi dawać świadectwo o swojej wierze³⁸;
- c) proszą dobrowolnie o sakrament – bez jakiegokolwiek sugestii ze strony szafarza katolickiego co do jego przyjęcia;
- d) wyznają *credo* katolickie odnośnie do wymienionych sakramentów, o czym musi upewnić się szafarz katolicki. Ponadto, jeśli uzna tenże szafarz to za konieczne, może również „odłączonemu bratu” udzielić pouczenia, aby należycie był on przygotowany do ich przyjęcia³⁹.

Nawiązując do regulacji kan. 844, § 4 KPK, wspomniany już K. Lüdicke postawił pytanie: Na jakiej podstawie prawnej szafarz katolicki może udzielić chrześcijaninowi niekatolikowi sakramentu pokuty, jeśli w rozumieniu konfesji jego wspólnoty eklezjalnej tenże sakrament nie istnieje? Odpowiadając na tę wątpliwość, kanonista odwołał się do przepisu kan. 966 KPK. Stwierdził on, iż kapłan katolicki posiadając – oprócz władzy święceń – upoważnienie do odpuszczania grzechów (*facultas*), ważnie udziela abszolucji tym wiernym chrześcijanom, którzy odnośnie do niniejszego sakramentu wyrażają wiarę katolicką⁴⁰.

³⁷ Por. José T.M. de Agar. 2002. Comentario al c. 844. W *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*. T. 3/2. Red. Ángel Marzoa, Jorge Miras, Rafael Rodríguez-Ocaña, 435. Pamplona: Eunsa Ediciones Universidad de Navarra. W Republice Dominikany za „poważną konieczność” uważa się „nagłą potrzebę sumienia”. Konferencja Episkopatu Meksyku zezwala na udzielanie trzech wymienianych sakramentów chrześcijanom chorym, uchodźcom, uwięzionym lub prześladowanym, Argentyna traktuje przypadki poważnej potrzeby w perspektywie trudności wynikających z problemu migracji lub diaspory.

³⁸ Por. Agar. 2002. Comentario al c. 844, 435.

³⁹ Por. komentarz do kan. 844 KPK. 2011, 655–656.

⁴⁰ Por. Lüdicke. 1996. Interkonfessionelle Sakramentendisziplin: can. 844, nr 7.

3.3. Wymóg uprzedniej konsultacji (kan. 844, § 5 KPK)

Prawodawca kościelny, chcąc sprecyzować wyliczone i określone dyspozycje zawarte w §§ 3–4, poczynił w kan. 844, § 5 KPK pewne cenne uwagi dla dialogu ekumenicznego. Postanowił on bowiem, iż: „W odniesieniu do wypadków, o których w §§ 2, 3 i 4, biskup diecezjalny lub Konferencja Episkopatu nie powinni wydawać norm ogólnych, dopóki nie przeprowadzą konsultacji z kompetentną władzą, przynajmniej lokalną, zainteresowanego Kościoła lub wspólnoty niekatolickiej”⁴¹.

Komentując przepis kan. 844, § 5 KPK, kanoniści utrzymują, iż w kwestii możliwości udzielania przez katolickich szafarzy sakramentów chrześcijanom innych denominacji należy szukać harmonii i wzajemności, aby uniknąć kontrastów lub zranień czyjąś wrażliwość, sprawiając wrażenie prozelityzmu⁴². Z drugiej jednak strony, wedle ich opinii, nie jest wymagany satysfakcjonujący wynik rozmów między Kościołem katolickim a innymi nawet lokalnymi kompetentnymi władzami zainteresowanych Kościołów bądź wspólnot eklezjalnych, żeby móc „odłączonych braci” obdarzyć łaską sakramentalną⁴³.

Zakończenie

Prawodawca kościelny w kan. 844, §§ 3–5 KPK zezwala katolickim szafarzom, pod pewnymi warunkami i po spełnieniu określonych wymagań, udzielać „braciom odłączonym” sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych. Regulacja ta jest wynikiem długoletniego procesu. Prawo bowiem przedkodusowe Kościoła katolickiego nie zezwalało na udzielanie sakramentów świętych chrześcijanom niekatolikom. Zakaz ten został potwierdzony w przepisie kan. 731, § 2 CIC. Warto jednak podkreślić, iż pomimo wówczas obowiązującej doktryny Kościoła katolickiego, zdaniem wielu ówczesnych wybitnych komentatorów, jak chociażby Matthaëusa Conte a Coronata czy Felixa Cappello, intencją prawodawcy nie było zobowiązanie do zachowywania normy prawnej niniejszego kanonu w warunkach nadzwyczajnych, np. w sytuacji niebezpieczeństwa śmierci. Niemniej dopiero w okresie Soboru Watykańskiego II regulacja zawarta w kan. 731, § 2 CIC zaczęła sukcesywnie ulegać derogacji. Można zatem stwierdzić, iż dozwolone uczestnictwo w trzech wyżej wymienionych sakramentach świadczy o jedności, czyli o komunii, przynajmniej pod pewnymi względami,

⁴¹ Kan. 844, § 5 KPK.

⁴² Por. Agar. 2002. Comentario al c. 844, 435–436.

⁴³ Por. Lüdicke. 1996. Interkonnessionelle Sakramentendisziplin: can. 844, nr 10.

między Kościołem katolickim a Kościołami i wspólnotami eklezjalnymi odłączonymi od Stolicy Apostolskiej⁴⁴.

References

- Adamowicz Leszek. 2001. *Zakres uprawnień spowiednika według prawa powszechnego Kościoła łacińskiego i prawa wspólnego katolickich Kościołów wschodnich*. Lublin: Wydawnictwo Polihymnia.
- Agar José T.M. De. 2002. Comentario al c. 844. W *Comentario exegetico al Código de Derecho Canónico*. T. 3/2. Red. Ángel Marzoa, Jorge Miras, Rafael Rodríguez-Ocaña, 430–436. Pamplona: Eunsa Ediciones Universidad de Navarra.
- Bączkiewicz Franciszek, Baron Józef, Stawinoga Władysław. 1958. *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*. T. 2. Opole: Wydawnictwo Diecezjalne Świętego Krzyża.
- Benedictus PP. XV*. 1917. „Codex Iuris Canonici”. *Acta Apostolicae Sedis* 9: 1–593.
- Benedykt XVI. 2007. *List ojca św. do Biskupów, kapłanów, do osób konsekrowanych oraz do wierzących świeckich Kościoła katolickiego w Chińskiej Republice Ludowej*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana.
- Coccopalmerio Francesco. 2018. „La communicatio in sacris come tema canonistico ed ecumenico”. *Periodica* 107: 1–36.
- Coutinho Rony. 2015. *A Study on „Communicatio in sacris” and its Application with a Special Reference to the Churches and Ecclesial Communities in India*. Bangalore: Institute of Oriental Canon Law.
- Górecki Edward. 2000. Zagadnienie udzielania sakramentu pokuty chrześcijanom niekatolikom przez szafarzy katolickich w opiniach autorów po wydaniu Kodeksu Pio-benedyktyńskiego. W *Plenitudo legis dilectio. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr. hab. Bronisławowi W. Zubertowi z okazji 65. rocznicy urodzin*. Red. Antoni Dębiński, Elżbieta Szczot, 329–340. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Górka Leonard. 1995. Od unionizmu do ekumenizmu. Ewolucja myśli ekumenicznej w Kościele katolickim. W *Kościoły czy Kościół. Wybrane zagadnienia z ekumenizmu*. Red. Leonard Górka, Stanisław C. Napiórkowski, 62. Warszawa: Verbinum.
- Gwóźdź Monika. 2017. „Współdziałalność wiernych katolików i protestantów w czynnościach świętych w świetle prawodawstwa Kościoła rzymskokatolickiego”. *Theologos* 1: 23–38.
- Hemperek Piotr. 1986. Sakramenty. Kanony wprowadzające (840–848). W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.* T. 3. Red. Piotr Hemperek, Wojciech Góralski, Franciszek Przytuła, Józef Bakalarz, 63–75. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

⁴⁴ Szerzej na ten temat w: Francesco Coccopalmerio. 2018. „La communicatio in sacris come tema canonistico ed ecumenico”. *Periodica* 107: 1–36.

- Ioannes Paulus PP. 1983. „Codex Iuris Canonici”. Acta Apostolicae Sedis 75: 1–317; przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski. 1984. *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Komentarz do kan. 844 KPK. 2011. W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Powszeczne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Red. Piotr Majer, 654–656. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Krzywda Józef. 2011. Kan. 844 KPK. W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. 3/2. Red. Józef Krukowski, 29–31. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Lüdicke Klaus. 1996. Interkonnefessionelle Sakramentendisziplin: can. 844. W *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*. T. 4. Red. Klaus Lüdicke, nr 1–11. Essen: Ludgerus Verlag.
- Napierała Stanisław. 1973. „Communicatio in sacris w posoborowych dokumentach Kościoła”. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 26 (5–6): 307–318.
- Nitkiewicz Krzysztof. 2014. *Katolickie Kościoły Wschodnie. Kompendium prawa*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia.
- Pastuszko Marian. 1983. *Prawo o sakramentach świętych. Normy ogólne i sakrament chrztu*. T. 1. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Pastuszko Marian. 2001. „Udzielanie sakramentów braciom oddzielonym (kan. 844, §§ 1–5 KPK 1983)”. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 34: 194–215.
- Pontificia Commissio id Codicis Canones Authentice Interpretandos. 1934. „Responsa”. Acta Apostolicae Sedis 26: 493–494.
- Protestantyzm. W *Encyklopedia PWN* (18.02.2021). <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/protestantyzm>.
- Rybczyk Józef. 1969. „Directorium oecumenicum”. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 16 (5): 11–24.
- Sacra Congregatio Sancti Officii. 1949. „*Decretum Schismatica «Actio catholica» in Cechoslovachia damnatur*”. Acta Apostolicae Sedis 41: 333–334.
- Secretarius ad Christianorum Unitatem Fovendam. 1967. „*Instructio «Ad totam Ecclesiam»*. Directorium ad ea quae a Concilio Vaticano Secundo re oecumenica promulgata sunt exsequenda”. Acta Apostolicae Sedis 59: 574–592.
- Secretarius ad Christianorum Unitatem Fovendam. 1970. „*Déclaration sur la position de l’Eglise Catholique en matière d’ Eucharistie commune entre chrétiens de diverses confessions*”. Acta Apostolicae Sedis 62: 184–188.
- Sobór Watykański II. 2002. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio”* [DE]. 21.11.1964. Poznań: Pallottinum.
- Sobór Watykański II. 2002. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Dekret o Kościołach Wschodnich „Orientalium Ecclesiarum”* [DKW]. 21.11.1964. Poznań: Pallottinum.
- Sztafrowski Edward. 1979. *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej. Podręcznik dla duchowieństwa*. T. 2. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.

-
- Tejero Eloy. 2007. I sacramenti. Commentario al c. 844. W *Codice di diritto canonico e leggi complementari commentato*. Red. Juan I. Arrieta, 583–586. Roma: Coletti a San Pietro.
- Tofiluk Jerzy. 2016. „Dekret o ekumenizmie» Soboru Watykańskiego II w spojrzeniu teologów prawosławnych”. *Łódzkie Studia Teologiczne* 25 (4): 71–80.
- Woestman William H. 1992. *Sacraments Initiation, Penance, Anointing of the Sick. Commentary on Canons 840–1007*. Ottawa: Faculty of Canon Law Saint Paul University.